

BLUŹNIERSTWO W APOKALIPSIE ŚW. JANA. STUDIUM TEOLOGICZNO-BIBLIJNE

Słowa kluczowe: bluźnierstwo w Ap, Bestia z morza w Ap, Wielka Nierządnicza w Ap, synagoga szatana

Keywords: Blasphemy in Rev, Beast from the sea in Rev, The Great Whore in Rev, Synagogue of Satan

Schlüsselwörter: Blasphemie in Offb, Das Tier aus dem Meer in Offb, Die große Hure in Offb, Synagoge des Satans

Wobec dynamicznie następujących przemian kulturowych i procesu laicyzacji coraz częściej podejmowany jest spór o zachowanie właściwych postaw wobec wyrażanych publicznie przekonań religijnych¹. Niniejsze studium teologiczno-biblijne dotyka problemu bluźnierstwa, zaprezentowanego w Apokalipsie św. Jana. Przedmiotem analizy jest zastosowanie konkretnej terminologii związanej z bluźnierstwem (βλασφημέω; βλασφημία; βλασφημός) w kontekście teologicznym ostatniej księgi Nowego Testamentu. W trakcie egzegezy tekstu zwrócono uwagę na perspektywę diachroniczną, jednak ostateczne wnioski podejmowano, starając się uwzględnić perspektywę synchroniczną i oryginalny kontekst teologiczny Ap. W artykule poruszono następujące kwestie:

W punkcie pierwszym przedstawiono syntetycznie koncepcję bluźnierstwa w pierwotnym kontekście powstania Ap.

W punkcie drugim dokonano analizy tekstów Ap, w których występują terminy bezpośrednio odnoszące się do bluźnierstwa. Teksty te można podzielić na dwie grupy. Pierwszą tworzą odniesienia do bluźnierstwa ludzi (Ap 2,9; Ap 16,9.11.21). Natomiast w drugiej grupie tekstów omówiono znaczenie bluźnierstwa w figurach symbolicznych, takich jak Bestia z morza (Ap 13,1.5-6) oraz Bestia z wizji Wielkiej Nierządnicy (Ap 17,3).

---

* Ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. UWM, wykładowca Wydziału Teologii UWM w Olsztynie oraz Wyższego Seminarium Duchownego w Elblągu, e-mail: marek.karczewski@uwm.edu.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9435-3832>.

¹ Następuje zacieranie się granic i pomieszanie takich pojęć jak bluźnierstwo, świętokradztwo i profanacja, zob. A. Draguła, *Między grzechem a przestępstwem*, Biblioteka Więzi, Warszawa 2013.

Artykuł zamyka podsumowanie, w którym zawarto syntetyczne przedstawienie efektów przeprowadzonych analiz.

Ze względu na powiązanie studium jedynie z określoną terminologią w artykule nie omawia się tekstów Ap, które dotyczą zagadnienia bluźnierstwa w sposób pośredni. Mogą stać się one przedmiotem następnych badań.

1. BLUŹNIERSTWO W PIERWOTNYM KONTEKŚCIE LITERACKIM I TEOLOGICZNYM APOKALIPSY ŚW. JANA

Temat bluźnierstwa w Ap wiąże się z historycznym kontekstem jej ostatecznej redakcji pod koniec I w. po Chr. W związku z tym pojawia się pytanie, w jaki sposób żyjący w epoce Imperium Rzymskiego, piszący po grecku chrześcijański autor Ap rozumie kwestię bluźnierstwa.

W starożytnej literaturze greckiej w sposób bezpośredni do rzeczywistości bluźnierstwa² odnoszą się terminy βλασφημέω – „bluźnić”, βλασφημία – „bluźnierstwo” i βλασφημός – „bluźnierczy”. Pod względem etymologicznym określenia te nawiązują do dwóch elementów składowych. Pierwszy tworzy czynność βλάπτειν – „szkodzić, krzywdzić, dyskryminować”. Drugi to ἡ φήμη – „mowa, fama, wieść”. W ogólnym znaczeniu bluźnierstwo jest zatem mową, opinią o charakterze krzywdzącym i poniżającym. Forma rzeczownikowa βλασφημία występuje w literaturze greckiej w następujących kontekstach znaczeniowych³: a) jako mowa bluźniercza, zła i obraźliwa, oczywiste nadużycie mowy; b) jako najmocniejsza forma szyderstwa, oszczerstwa i pomówienia oraz c) bluźnierstwo przeciwko bóstwom. W tym ostatnim kontekście znaczeniowym chodzi o wystawianie na próbę i wątplenie w przymioty bóstw, redukowanie ich istoty do wyobrażeń czysto ludzkich. Mimo oczywistych związków w szczegółach poszczególne nurty znaczeniowe różnią się i mogą dotyczyć zarówno rzeczywistości ludzkiej, jak i boskiej. W interpretacji zastosowanej w Ap terminologii i koncepcji o znaczeniu teologicznym szczególną rolę odgrywa kontekst Starego Testamentu. W literaturze starotestamentowej bluźnierstwo dotyczy przede wszystkim skrajnie błędnej relacji człowieka do Boga lub Jego przymiotów. Jej wyrazem jest ostentacyjne lekceważenie Boga i Jego nakazów. Wymiar religijny stanowi zatem główny kontekst koncepcji bluźnierstwa⁴. Jest on dostrzegalny również w pismach nowotestamentowych. Bluźnierstwo może być skierowane bezpośrednio przeciw Bogu (Dz 6,11; Ap 13,6; 16,11.21), przeciw Imieniu Boga (Rz 2,24; 1 Tm 6,1; Ap 16,9), przeciw Słowu Bożemu (Tt 2,5), przeciw Mojżeszowi i Bogu (Dz 6,11)⁵. Chrystocentryzm jako główna cecha Ewangelii i innych pism nowotestamentowych poszerza w istotny sposób na zawartą w nich teologiczną koncepcję bluźnierstwa⁶. Z jednej strony jest ono związane z apologią Jezusa Chrystusa, któremu zarzucano

² H.W. Beyer, βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. I, red. G. Kittel, Kohlhammer Verlag: Stuttgart 1932–1978 (dalej: *TWNT*), s. 620.

³ H.W. Beyer, βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός, s. 620.

⁴ H.W. Beyer, βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός, s. 620–621.

⁵ H.W. Beyer, βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός, s. 621–622.

⁶ Zob. O. Hofius, βλασφημία κτλ., w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (dalej jako *EWNT*), t. I, red. H. Balz, G. Schneider, Kohlhammer, Stuttgart–Berlin–Köln²1992, kol. 527–532.

postępowanie i wypowiedzi bluźniercze (por. Mk 2,7; J 10,33-36). Z drugiej strony właśnie odrzucanie objawienia, które dokonało się w Jezusie Chrystusie, może stanowić formę bluźnierstwa lub do niego prowadzić (zob. Mk 15,29; Mt 27,39; Łk 22,64; 23,39). Bluźnierstwo skierowane przeciw Bogu i Jego Synowi może być skierowane także przeciwko uczniom Chrystusa (Dz 13,45; 18,6; 1 Tm 1,13; 1 Kor 4,13; 1 Pt 4,4; Ap 2,9). Również chrześcijanin poprzez wyparcie się Jezusa lub niegodne czyny może stać się przyczyną bluźnierstwa i zgorszenia (por. Dz 26,11; Rz 2,24; 3,8; 14,16; 1 Tm 6,1; 2 Pt 2,2; Jk 2,7). Skrajny przypadek bluźnierstwa stanowi grzech przeciw Duchowi Świętemu, który nie może być przebaczony (Mt 12,32)⁷. W kontekście Nowego Testamentu zreinterpretowano zatem judaistyczną koncepcję bluźnierstwa w duchu chrystologicznym i eklezjologicznym.

Apokalipsa św. Jana stanowi dzieło skomplikowane zarówno pod względem literackim, jak i teologicznym⁸. Jest oczywiste, że Ap powstała w określonym kontekście historycznym. Był to czas nacisków i prześladowań chrześcijan ze strony rzymskich czynników administracyjnych. Miały one na celu zmuszenie chrześcijan do uczestniczenia w różnych formach religii imperialnej. Odrzucanie jej było odbierane przez Rzymian jako działanie szkodliwe politycznie, forma buntu wobec Imperium i zasad, które miały je jednoczyć wewnętrznie. Polemika wobec zmuszania chrześcijan do podporządkowania się polityce religijnej Imperium Rzymskiego odgrywa w Ap istotną rolę. Jednak możliwy kontekst antyrzymski niektórych tekstów Ap nie jest jedyny. W interpretacji apokaliptycznej koncepcji bluźnierstwa należy uwzględnić przede wszystkim specyficzny gatunek literacki Ap, która jest również pismem o charakterze prorockim. Ponadto istotne jest zwrócenie uwagi na perspektywę eschatologiczną księgi. Należałoby także uwzględnić wymiar eklezjologiczny Ap. Pierwotnie bowiem była ona skierowana do wspólnoty zebranej na modlitwie liturgicznej. Wspólnota liturgiczna słuchająca prorocstwa interpretuje je, odczytując jego treść w konkretnym kontekście historycznym. Perspektywy te próbuje się wskazać w niniejszym opracowaniu w trakcie analizy konkretnych tekstów, w których autor Ap odnosi się bezpośrednio do bluźnierstwa.

2. BLUŹNIERSTWO JAKO DZIAŁANIE LUDZKIE

O bluźnierstwie jako bezpośrednim działaniu ludzi mówi się w Ap w dwóch różnych kontekstach. Po raz pierwszy autor odnosi się do niego w Liście do Kościoła w Smyrnie w Ap 2,9, wskazując destrukcyjne działanie miejscowej wspólnoty żydowskiej. Po raz drugi o bluźnierstwie ludzi przeciw Bogu mówi się w wizji siedmiu czasów gniewu Boga (Ap 16,1-21) w wersetach 9.11.21.

⁷ H.W. Beyer, *βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός*, s. 623–624.

⁸ Doskonale wprowadzenie w problematykę ostatniej księgi Nowego Testamentu prezentuje D. Kotecki, *Zrozumieć Apokalipsę? Szkice egzegetyczno-teologiczne*, Dabar 1, Bonus Liber: Rzeszów 2021.

2.1. Błuznierstwo w Smyrnie

W Liście do Kościoła w Smyrnie (Ap 2,8-11) wskazuje się na szkodliwe działanie członków lokalnej synagogi. Istotny element struktury literackiej Listów do Kościołów (Ap 2-3) stanowi ocena sytuacji danej wspólnoty dokonywana przez samego Chrystusa. Wspólnota chrześcijańska w Smyrnie została poddana presji ze strony czynników zewnętrznych. Zapowiada się uwięzienie niektórych członków lokalnego Kościoła (Ap 2,10). U podstaw prześladowań stała jednak lokalna synagoga żydowska (por. Ap 3,9). W tekście Ap 2,9 znajdują się następujące słowa:

οἶδά σου τὴν θλιψὶν καὶ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ πλούσιος εἶ,
καὶ τὴν βλασφημίαν ἐκ τῶν λεγόντων Ἰουδαίουσ ἐῖναι ἑαυτοῦσ
καὶ οὐκ εἰσὶν ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ σατανᾶ.

„Znam twój ucisk i ubóstwo, ale jesteś bogaty,
oraz błuznierstwo ze strony nazywających siebie Żydami,
ale nimi nie są, lecz synagogą szatana”.

Termin βλασφημία we współczesnych przekładach bywa niekiedy tłumaczony jako „obelga”⁹, „oszczerstwo”¹⁰. Interpretacja taka wiąże się z leksykalnym znaczeniem terminu greckiego, który może odnosić się również do obraźliwej, szkodliwej mowy (por. Dz 13,45; 14,2; 18,6)¹¹. Z drugiej strony jednak bezpośredni polemiczny kontekst religijny uzasadnia tłumaczenie tego faktu jako „błuznierstwo”¹². Kontrowersje między Żydami i wspólnotami chrześcijańskimi, które początkowo w dużej mierze składały się również z etnicznych nawróconych Żydów, były typowe dla epoki Nowego Testamentu oraz wczesnego chrześcijaństwa¹³. W Ap jednak dotyczą one wprost dwóch tekstów dotyczących kościołów w Smyrnie (2,9) i w Tiatyrze (3,9). Bez wątplenia autor Ap był również z pochodzenia Izraelitą. Wyznawcy judaizmu ze Smyrny i Tiatyry określają siebie jako Żydów, co świadczyło o gorliwości w wierze żydowskiej i poczuciu dumy z przynależności do wyznawców jedynego i prawdziwego Boga¹⁴. Stwierdzenie, że Żydzi ze Smyrny nie są prawdziwymi Żydami, ma wymiar typowo religijny wynikający z przekonania autora Ap, że odrzucenie wiary w Jezusa Chrystusa jest wielkim błędem. Bóg objawił się w Jezusie Chrystusie, przynależącym według ciała do narodu żydowskiego. Do tego samego narodu należał

⁹ Biblia Tysiąclecia.

¹⁰ D. Kotecki, *Zrozumieć Apokalipsę?*, s. 113; G. Ravasi, *Apokalipsa*, przekł. K. Stopa, Kielce 2002, s. 30.

¹¹ O błuznierstwie w sensie szerokim mówi D.E. Aune, *Revelation 1-5*, Word Biblical Commentary 52a, Thomas Nelson Inc: Nashville 1997, s. 162.

¹² M. Wojciechowski, *Apokalipsa świętego Jana*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament XX, Edycja Świętego Pawła: Częstochowa 2012, s. 134.

¹³ Zob. D.E. Aune, *Revelation 1-5*, s. 162–163; M. Wróbel, *Jezus i Jego wyznawcy w Talmudzie. Analiza tekstologiczna, historyczna i socjologiczna*, Wydawnictwo KUL: Lublin 2013.

¹⁴ W odróżnieniu od pogańskich wyznawców politeizmu. Zob. H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung des Johannes*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung: München 1969⁵, s. 96–97.793.

autor Ap i zapewne wielu chrześcijan ze Smyrny¹⁵. Walka z chrześcijaństwem, które widziało w Jezusie zapowiadanego Mesjasza i Zbawiciela, oceniana była jako uleganie wpływowi szatana, duchowego przeciwnika Kościoła. Określenie „synagoga szatana” jest szokujące, jednak należy je odczytywać w pierwotnym kontekście religijno-historycznym Ap¹⁶. Działanie grupy żydowskiej ze Smyrny jest traktowane jako jedno z wielu zagrożeń, z którymi się musiały zmierzyć się kościoły Ap¹⁷. W niektórych tekstach nowotestamentowych pojawia się informacja o działaniach podejmowanych przeciwko chrześcijanom przez lokalne wspólnoty żydowskie. Polegały one głównie na wpływaniu na lokalne władze rzymskie w celu zwalczania chrześcijaństwa jako ruchu o charakterze antypaństwowym. Jednymi z typowych form były denuncjacja i oskarżanie osób wyznających chrześcijaństwo wobec oficjalnych władz rzymskich (por. Dz 14,1; 18,12-17). Mogło to prowadzić do konkretnych sankcji urzędowych wynikających z prawa rzymskiego, niekiedy nawet do kary śmierci. W apokaliptycznym Liście do Kościoła w Pergamonie (Ap 2,12-17) wskazuje się na przykład męczeństwa Antypasa (Ap 2,13). W Azji Mniejszej zjawisko to jest poświadczone także we wczesnej literaturze patrystycznej¹⁸. Warto wymienić przykłady męczenników: św. Polikarpa¹⁹ (ok. 69/82–152 r.), biskupa Smyrny czy św. Justyna²⁰ (ok. 100–167). Samo prześladowanie i męczeństwo od początku wiązały się z wiernością wobec Jezusa Chrystusa i wytrwałością w wierze²¹. Wspólnota chrześcijańska w Smyrnie pomimo zewnętrznych trudności trwała przy Chrystusie.

2.1. Bluźnienie ludzi w wizji siedmiu czasz gniewu Boga (Ap 16,1-21)

Temat bluźnierstwa pojawia się również w wizji siedmiu czasz gniewu Bożego w Ap 16,1-21. Motyw gniewu Bożego podkreśla jej specyficzny charakter (por. Ap 6,16; 14,8.10.19; 15,7; 18,3; 19,15). Sekcja czasz gniewu poprzedza bezpośrednio wizję Wielkiego Babilonu w Ap 17–18. Stanowi jednocześnie ostatnią z serii trzech tzw. septenariów, czyli wizji opartych na strukturze liczby siedem. Liczba ta jest jednym z najważniejszych symboli numerycznych w Ap. Pierwszą serię tworzy siedem pieczęci (Ap 6,1–8,1). Otwarcie ostatniej pieczęci otwiera serię siedmiu trąb

¹⁵ Polemika z Żydami ze Smyrny i Tiatry nie ma charakteru etnicznego. W sposób o wiele bardziej ewidentny napięcie między Żydami będącymi zwolennikami chrześcijaństwa oraz jego przeciwnikami dostrzegalne jest w Ewangeliach, szczególnie w Ewangeliu wg św. Jana, w Dziejach Apostolskich i niektórych listach Pawła. Pomimo ostrych wypowiedzi w Ap 2,9; 3,9 spór ten w ostatniej księdze Nowego Testamentu posiada znaczenie marginalne. Zob. M. Wróbel, *Antyjudyzm a Ewangelia według św. Jana. Nowe spojrzenie na relację czwartej Ewangelii do judaizmu*, Wydawnictwo KUL: Lublin 2005.

¹⁶ Podobne określenie pojawia się w literaturze qumrańskiej jako „zgomadzenie Beliala” w 1QH 2,22; 1 QM 4,9, zob. D.E. Aune, *Revelation 1-5*, s. 165.

¹⁷ Zob. D. Kotecki, *Kościół w świetle Apokalipsy św. Jana*, Series Biblica Paulina 6, Edycja Świętego Pawła: Częstochowa 2008, s. 269–326.

¹⁸ D.E. Aune, *Revelation 1-5*, s. 162–163.

¹⁹ Zob. *Martyrium Polycarpi*, 12,2-3; 13,1.

²⁰ Zob. *Dialogus cum Tryphone*, 16,4; 95,4; 110,5 etc.; *Apologia prima*, 31,5.

²¹ Zob. M. Karczewski, *Wytrwałość chrześcijan w Liście do Kościoła w Efezie (Ap 2,1-6)*, w: *Przybliżyło się Królestwo Boże. Księga pamiątkowa dla Ks. Prof. R. Bartnickiego w 65. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Vocatio: Warszawa 2008, s. 192–204.

(8,6–11,19). Ostatnie septenarium stanowi siedem czasz gniewu Bożego. W każdym przypadku wizje te mówią o różnych kataklizmach, które mają dotknąć ludzi z woli Boga. We wszystkich septenariach obok regularnych elementów struktury literackiej występują różnego rodzaju dodatkowe elementy (hymny, wtrącenia, doksologie itp.). Dostrzegalne są paralele między motywami stanowiącymi treść siedmiu trąb i siedmiu czasz²². Ponadto Ap 16,1–21 pozostaje w związku z kontekstem Ap 12–16²³. Figurą symboliczną, która odgrywa istotną rolę w Ap 12–20, jest smok wraz ze współpracownikami (por. Ap 12,3-18; 13,2.11; 16,13; 20,2-3). Przygotowują się oni do ostatecznej walki z Bogiem w symbolicznym miejscu określonym jako Harmagedon (Ap 16,6)²⁴.

Struktura wewnętrzna wizji jest skomplikowana, jednak tworzy oczywistą całość (Ap 16,2-4.6.8-9.12.17). Wspólny element element wylewanych kolejno siedmiu czasz stanowi gniew Boga, który dotyka różnych wymiarów rzeczywistości ludzkiej. Czynność tę wypełniają aniołowie prezentowani najpierw jako inny znak (Ap 15,1; por. 12,1.3). Odświętnie ubrani wychodzą oni ze świątyni Namiotu Świadcstwa i otrzymują złote czasze od jednej z Istot Żyjących (Ap 15,5-8). Czynność wylewania czasz nawiązuje do gestów kultycznych. Czymś naturalnym jest również jej metaforyzacja (por. Iz 66,6; Jr 7,20)²⁵. Wydarzenia następujące po wylaniu kolejnych czasz przypominają plagi znane z biblijnej historii wyjścia: czasza pierwsza – bolesne wrzody (Ap 16,2; por. Wj 9,10); czasza druga i trzecia – morze, rzeki i źródła wód zmieniają się w krew (Ap 16,3-6; por. Wj 7,19-24); czasza czwarta – wielki upał i ogień (Ap 16,8; por. Iz 11,15-16; Za 10,10-12, Ap 8,12); czasza piąta – ciemności (Ap 16,10; Wj 10,21-29; czasza szósta – osuszenie rzeki Eufrat (Ap 16,12; por. 9,14; 13,3; Iz 41,2.46; Dn 11,44; 1 Hen 56,5; 4 Ezd 13,39-47); czasza siódma – błyskawice, wielkie trzęsienie ziemi i wielki grad (Ap 16,17; por. 11,14-19; Dn 12,1; Iz 29,5-6).

Plagi dotyczą ludzi, których tożsamość została wskazana na początku serii w Ap 16,2 (por. 16,8-11.21). Są to ludzie, którzy posiadają znaną Bestii i pokłonili się jej wizerunkowi (Ap 13,4.8.12.15). Jest to zatem grupa wyznawców fałszywego kultu związanego ze zwodniczym działaniem Bestii z otchłani w Ap 13,11-18, będącej na usługach Bestii z morza i Smoka (por. Ap 12,3–13,10). Można ich też określić za pomocą stosowanego w Ap wyrażenia technicznego „mieszkańcy ziemi”, czyli ci, którzy stoją po stronie struktur polityczno-religijnych i gospodarczych zwróconych przeciwko Bogu. W przypadku sytuacji Kościoła pod koniec I w. mieszkańcy ziemi są prawdopodobnie przedstawicielami społeczeństwa idolatrycznego i konsumpcyjnego, zaangażowanego w prześladowanie chrześcijan²⁶. Warto zauważyć silny kontrast między mieszkańcami ziemi i zbawionymi śpiewającymi pieśń Mojżesza w Ap 15,3-4 (zob. 6,9-11; 7,14-17; 12,10-12). Podczas gdy wierni Chrystusowi nawet umierając, zwyciężają, o tyle mieszkańcy ziemi poddani zostają gniewowi Boga (por. Ap 14,7-14).

²² M. Wojciechowski, *Apokalipsa*, s. 228.

²³ M. Wojciechowski, *Apokalipsa*, s. 315, sugeruje, że Ap 16,1-21 stanowi część Ap 14-16, wskazując na serię plag przed czasami ostatecznymi. Problem stanowi jednak interpretacja symbolicznych septenariów, która może być rozpatrywana także w sposób nieliniary.

²⁴ Zob. M. Karczewski, *Harmagedon (Ap 16,6) w kontekście teologicznym Apokalipsy św. Jana*, „Studia Elbląskie” 14(2013), s. 213–225.

²⁵ M. Wojciechowski, *Apokalipsa*, s. 316.

²⁶ D. Kotecki, *Kościół w świetle Apokalipsy*, s. 307.

Trzykrotne odniesienie do bluźnienia ludzi w serii czasz jest zróżnicowane. W tekście Ap 16,8-9 w odróżnieniu od pozostałych wzmianek bluźnienia pojawia się sformułowanie „bluźnić Imieniu Pana”, które jest typowe dla zachowania potępionego w starożytnym Izraelu. W Ap 16,8-9 w konsekwencji wylania czwartej czaszy i dotykającej mieszkańców ziemi plagi wielkiego upału autor Ap stwierdza:

καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν
ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν;

„i bluźnili imieniu Boga posiadającego władzę nad tymi plagami, ale się nie nawrócili, by oddać Mu chwałę”.

Bluźnierstwo przeciw imieniu Boga oznacza przekroczenie pewnej granicy, która dla wyznawców judaizmu biblijnego była nieprzekraczalna. Imię Boga wyraża bowiem całą Jego istotę, wyjątkowość i świętość (por. Wj 3,14). Bluźnienie przeciw Imieniu Boga było w konsekwencji największą obrazą, najwyższym wyrazem pogardy karanym śmiercią (Wj 20,7; Pwt 5,11; por. Kpł 24,16). Bluźnierstwo było formą zerwania ostatniej więzi z Bogiem. Ze skrajną pogardą do Boga Izraela kojarzono agresję pogan przeciwko czci Boga, świątyni i Jego wyznawcom (por. Rz 2,24; Iz 52,5)²⁷. Zachowanie ludzi bluźniących przeciwko Imieniu Boga przywołyje bezpośrednio działanie Bestii z morza w Ap 13,6. Bestia bluźniła przeciw Imieniu Boga, Jego świątyni i mieszkańcom nieba.

W Ap 16,8-9 bluźnierstwo skierowane jest przeciw Imieniu Boga, który posiada władzę nad tymi plagami. Podwójne zastosowanie rodzajnika (τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν – dosł. „imię Boga, Tego posiadającego władzę”) stanowi ewidentne podkreślenie wszechmocy stwórczej Boga. Tylko On ma władzę, by spowodować lub zatrzymać plagi²⁸.

Choć wydaje się, że przeciwnicy Boga doświadczają już Jego kary, autor Ap po raz kolejny podkreśla, że cel plag stanowi ich nawrócenie (Ap 16,9). Gniew Boga jest nie tyle symbolem kary, co przejawem Jego wszechmocy, swoistej walki, którą toczy Bóg o nawrócenie ludzi ku sobie²⁹. Pomimo absolutnej hegemonii Boga nad rzeczywistością stworzenia i kosmosu nie chcą się oni nawrócić i oddać Mu chwały (οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν; Ap 16,9; por. 9,20-21; 16,11). Hardość przeciwników Boga jest typowa dla Ap 4-22. Poza jednym wyjątkiem w narracji o dwóch Świadkach w Ap 11,13 nawrócenie wydaje się praktycznie niemożliwe (por. Wj 7-12).

W kontekście piątej czaszy wylanej na tron Bestii i następujących ciemności pojawia się kolejna informacja o bluźnierstwie (Ap 16,10b-11):

²⁷ Naśladując kultury pogańskie, również Izraelici bezczęścili Imię Boga. Zarówno oni, jak i pogaanie mogą jednak naprawić ten błąd, odnawiając głęboką więź z Bogiem (por. Ez 36,16-38). Zob. H.W. Beyer, *βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημῶς*, s. 620–621.

²⁸ W perspektywie teologii stworzenia w Apokalipsie św. Jana jedynie Bóg ma władzę nad kosmosem, który sam stworzył. Tym niemniej siły wrogie Bogu próbują Go imitować, pretendując do pozycji „alternatywnego” stwórcy (por. Ap 12,3-4.15-16). Zob. M. Karczewski, *Symbol węża w Apokalipsie św. Jana*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 14(2019), s. 129–133.

²⁹ Zob. R. Miggelbrink, *Gniew Boży. Znaczenie pewnej gorszącej tradycji biblijnej*, tłum. A. Wałęcki, Myśl Teologiczna 49, WAM: Kraków 2005, s. 93–95.

... καὶ ἔμασῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου,
καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν
καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν;

„... i gryźli swoje języki z bólu
i bluźnili Bogu nieba za swoje bóle
i za swoje wrzody, ale nie nawrócili się ze swoich czynów”.

Odniesienie do bólu z powodu wrzodów zdaje się wskazywać, że sytuacja dotkniętych plagami staje się coraz bardziej dokuczliwa (Ap 16,2; por. 9,2.6)³⁰. Tym niemniej nie powoduje to zmiany nastawienia do Boga (por. Łk 16,31).

Po raz ostatni o bluźnierstwie ludzi mówi się w kontekście wylania ostatniej, siódmej czaszy (Ap 16,17-21). Pierwszym jego skutkiem jest wielkie trzęsienie ziemi uderzające w Babilon, miasta pogańskie, wyspy i góry (w. 17-20). Drugi skutek to ogromny grad. Z jego powodu ludzie bluźnili Bogu. Ap 16,21:

καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους,
καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης,
ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφοδρά;

„I grad ogromny jakby o wadze talentu (dosł. talentowy) spadł z nieba na ludzi
I bluźnili ludzie Bogu za plagę gradu,
ponieważ plaga jego jest bardzo wielka”.

Wielkość gradu w Ap 16,21 jest niezwykła, ponieważ osiąga wagę talentu, czyli ok. 34,5 kg³¹. Jest ona proporcjonalna do niszczycielskiej siły trzęsienia ziemi. Nie ma informacji o skutkach gradu (por. Wj 9,24; Joz 10,11; Mdr 5,22). Bluźnierstwo ludzi jest znakiem dotkliwości tej plagi, ale też ich odmowy nawrócenia (por. Am 4,6-11). Podsumowując krótko kwestię bluźnierstwa w Ap 16,1-21, należy stwierdzić, że mieszkańcy ziemi nie potrafili przeciwstawić się plagom zsyłanym przez Boga. Jednak konsekwentnie nie uznają Jego autorytetu jako Stwórcy i Pana historii.

3. BLUŹNIERSTWO JAKO CECHA STRUKTUR SYMBOLICZNYCH

Temat bluźnierstwa w Ap wiąże się także ściśle z symbolicznymi figurami Bestii z morza w 13,1.5-6 oraz Bestii z 17,1, której dosiada Wielka Nierządnicza – Babilon. Charakterystyka tych bestii wiąże się z szerszym kontekstem walki z Bogiem i Barankiem, którą prowadzi Smok oraz z figurą Wielkiego Babilonu (por. Ap 12–20).

³⁰ Por. D.E. Aune, *Revelation 6-16*, Word Biblical Commentary 52b, Thomas Nelson Inc: Nashville 1998, s. 890.

³¹ H. Schmoldt, *Masse und Gewichte*, w: *Das grosse Bibellexicon. Altes und Neues Testament*, red. Klas Koch, Eckhart Otto, Jürgen Roloff, Hans Schmoldt, Tosa Verlag: Wien 2004, s. 328–329.

3.1. Bluźnierstwa Bestii z morza (Ap 13,1.5-6)

Symboliczna figura Bestii wychodzącej z morza w Ap 13,1 (por. 12,18) wiąże się ściśle z symbolem wielkiego Smoka, który w Ap 12,9 zostaje zdemaskowany jako „starodawny wąż”, diabeł i szatan. Zatem przesłanie symboliczne należałoby odczytywać, uwzględniając relację Bestii z Ap 13 do Ap 12,3-17. Termin θηρίον oznacza „bestię, dzikie zwierzę”³². Sugeruje się jednak³³, że w kontekście Septuaginty termin θηρίον wyraża coś więcej niż zwykłe odniesienie do świata zwierząt (por. Rdz 1,25 LXX; 2,9 LXX). Chodzi bowiem o zwierzę drapieżne, agresywne (por. Ez 29,5 LXX; Oz 13,8d LXX). Jako takie może symbolizować nieprzyjaciół Izraela, przed którymi może obronić tylko Bóg (por. Ps 74,19 LXX; Kpł 26,6 LXX)³⁴. W kontekście literackim Ap 12–13 zauważalny jest związek Bestii wychodzącej z morza ze Smokiem³⁵. W Ap 12,18 Smok stanął na brzegu morza, z którego wyszła pierwsza Bestia (Ap 13,1). Podobnie jak w pozostałej literaturze biblijnej, w Ap morze jest symbolem chaosu, niestałości, tymczasowości doczesnego świata (Ap 17,1; 18,17.19; por. 4,6; 15,2)³⁶. Morze jest niebezpieczne dla ludzi, którzy nie potrafią nad nim zapanować. Potwory morskie koncentrują w sobie cały pierwotny chaos i zagrożenia kryjące się w głębinach morza, które są naturalnym środowiskiem demonicznym (por. Ap 13,11)³⁷. Dlatego nie jest przypadkiem, że Smok stanął nad morzem oraz że właśnie z głębin morza wyłoniła się pierwsza Bestia. Cechy Bestii nawiązują do wizji potworów z Dn 7,5-7. W świetle literatury międzytestamentalnej i rabinistycznej czwarta bestia z Dn 7,7 może odnosić się do Rzymu (por. 4 Ezd 12,10-32)³⁸. Jednak apokaliptyczne symbole dziesięciu rogów, dziesięciu diademów i siedmiu głów (Ap 13,1) wskazują na związek z figurą Smoka (Ap 12,3: siedem głów, siedem diademów i dziesięć rogów) oraz Bestią, na której zasiadła Wielka Nierządnicza (Ap 17,3.7: siedem głów i dziesięć rogów). Podobnie jak Smok, Bestia z morza jest prezentowana jako niebezpieczny, drapieżny potwór, który jest agresywny i pragnie sprawować władzę. Jest to władza o charakterze antyboskim, jednak nie jest ona nieograniczona³⁹. W Ap 13,2 Bestia z morza otrzymała władzę od Smoka. Można zatem zauważyć, że Smok inspiruje zarówno poczynania Bestii z morza, jak i drugiej Bestii, wychodzącej z otchłani (por. 13,11). Rzekome cudowne uzdrowienie jednej z głów Bestii (Ap 13,3-4; por. 13,12) może wskazywać na parodię zmartwychwstania Jezusa. Bywa

³² W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*, De Gruyter: Berlin–New York 1971⁵, kol. 713–714.

³³ S. Witkowski, „Wielki Babilon” w *Janowej Apokalipsie jako kryptonim imperialnego Rzymu oraz wrogiego Bogu świata*, La Salette: Kraków 2012, s. 230.

³⁴ S. Witkowski, „Wielki Babilon”, s. 230.

³⁵ Zob. M. Karczewski, *Teologiczna wizja szatana w Ap 12,3-17*, „Studia Warmińskie” XLI/ XLII(2004/2005), s. 233–246.

³⁶ Autor Ap mówiąc o morzu w sferze niebiańskiej, konsekwentnie odróżnia je od ziemskiego. Morze w niebie ma charakter stały i niezmienny, zob. M. Karczewski, *Reinterpretacja Księgi Rodzaju w Apokalipsie św. Jana*, Biblioteka Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 55, SQL: Olsztyn 2010, s. 149.

³⁷ S. Witkowski, „Wielki Babilon”, s. 235.

³⁸ M. Wojciechowski, *Apokalipsa*, s. 281–283.

³⁹ P. Podeszwa, *Il simbolismo della cifra dieci nell'Apocalisse di San Giovanni*, „Biblica et Patriistica Thorunesia” 5 (2012), s. 95–96.

też interpretowane w kluczu legendy zapowiadającej niespodziewany powrót oficjalnie nieżyjącego cesarza Nerona (Nero Redivivus)⁴⁰. Wydarzenie to jest przedstawione jako moment wyjątkowy, który budzi podziw i prowadzi to kultu Bestii (Ap 13,3-4), Ten „cud” jest podstawą rządów Bestii, które zwracają się przeciw Bogu i Jego wyznawcom w sposób otwarty i bardzo agresywny. Są to rządy pełne przemocy wobec wyznawców Chrystusa (Ap 13,7.10). Cechą rządów Bestii jest fałszywa religia, kult o charakterze samoubóstwienia struktur władzy.

Imiona bluźniercze są umieszczone na głowach Bestii, co podkreśla ich szczególną wagę dla jej tożsamości (Ap 13,1):

Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίων ἀναβαῖνον,
ἔχον κέρατα δέκα καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα
καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὄνομα [τα] βλασφημίας;

„I ujrzałem z morza wychodzącą Bestię,
mającą rogów dziesięć i głów siedem, a na rogach jej dziesięć diademów
i na jej głowach imię (imiona) bluźnierstwa”.

Imiona te nawiązują do charakterystyki bestii z Dn 7,25. Nie są tu jednak wskazane bezpośrednio. Aluzje do Rzymu mogą wskazywać na tytuł i określenia stosowane w religii imperialnej w odniesieniu do cesarów, takie jak „pan”, „zbawiciel”, „syn boży”⁴¹. Możliwe, że odnoszą się także do praktyk stosowanych w kultach pogańskich wykorzystujących magiczne inskrypcje i imiona. W przeciwieństwie do Bestii noszącej na głowach treści zwrócone przeciwko Bogu, Jeździec na białym koniu ma imię niezgłębione (Ap 19,12). Na szacie i na biodrze nosi napis „Król królów i Pan panów” (Ap 19,16)⁴². Jest to Baranek, przeciw któremu bezskuteczną walkę podjęli Smok, Bestia, Fałszywy Prorok i królowie ziemi (Ap 18,14; por. 16,13-14.16; 19,17-19).

O znaczeniu bluźnierstwa w charakterystyce symbolicznej figury Bestii z morza świadczy także jej wyjątkowe zaangażowanie w walkę słowną z Bogiem. Bluźnienie jest jakby filarem jej propagandy (Ap 13,5):

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίας
καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ποιῆσαι μῆνας τεσσαράκοντα [καὶ] δύο;

„I dano jej usta, by mówiła wielkie [rzeczy] i bluźnierstwo
i dano jej moc czynić czterdzieści dwa miesiące”.

⁴⁰ Zob. D.E. Aune, *Revelation 6-16*, s. 737-740.

⁴¹ D.E. Aune, *Revelation 6-16*, s. 734.

⁴² Zob. M. Karczewski, *Jezus Chrystus jako Król królów i Pan panów (Ap 17,14b; 19,16) na tle teologii Apokalipsy*, w: *Ewangelia o królestwie*, red. A. Paciorek, A. Czaja, A. Tronina, Wydawnictwo KUL: Lublin 2009, s. 265-281.

Strona bierna ἐδόθη – „dano” wskazuje, że cała sytuacja znajduje się pod kontrolą Boga (por. Ap 13,7). Bóg dopuszcza, by trwała jeszcze walka dobra ze złem⁴³. Jednak okres działania pierwszej Bestii jest ograniczony. Symboliczne 42 miesiące odpowiada w Ap 1260 dniom i trzem i pół roku jest kategorią o charakterze teologicznym podkreślającą panowanie Boga nad historią⁴⁴. Pomimo całej swojej dramaturgii, destrukcyjne działanie struktur bałwochwalczych w perspektywie wieczności jest epizodem (por. Ap 6,10; 18,17.21; 21,1; 22,20)⁴⁵. Nie wiadomo, co było przedmiotem wielkich słów Bestii. Zestawienie z bluźnierstwem sugeruje jakieś formy samowywyższenia, mów, które miałyby sugerować jej wyjątkowość. Być może punktem wyjścia jest tu tekst Dn 11,36-39 i Ez 28,2 (por. Iz 14,13) i chęć dorównania Bogu⁴⁶.

Konsekwencją „pozwolenia”, które otrzymała Bestia (Ap 13,5), jest tekst zawarty w Ap 13,6:

καὶ ἦνοιξεν τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαις πρὸς τὸν θεὸν
βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ
καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας;

„I otworzyła swoje usta dla bluźnierstwa przeciw Bogu,
aby bluźnić Jego imieniu
i Jego przybytkowi oraz mieszkańcom nieba”.

Bestia przemawia przeciw Bogu i temu, co jest z Nim ściśle związane (por. Dn 7,25s; 8,9-14; 11,36c). Sformułowanie „otworzyć usta” jest idiomem semickim, który może mieć charakter uroczystego wprowadzenia do przemowy lub modlitwy (por. Hi 33,1-2; Ez 3,27; Dn 10,16; Mt 5,2; Dz 8,35; 10,34⁴⁷). Bluźnienie przeciw Bogu jest skierowane przeciwko Jego Imieniu, Jego przybytkowi i przebywającym w niebie. Jak wspomniano, bluźnierstwo przeciw Imieniu Boga stanowiło najwyższą formę zniewagi majestatu Boga i oznaczało otwarte wykroczenie przeciw przykazaniu Dekalogu (por. komentarz do Ap 16,9). Termin ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ sugeruje, że nie chodzi jedynie o miejsce kultu (por. Ap 11,19). Może on odnosić się do świątyni jerozolimskiej (por. Dz 6,11.13), ale bardziej jeszcze do Namiotu Spotkania lub Miejsca Świętego (por. Dz 7,44; Hbr 8,2; 9,2.3.12.24.25). Wzmianka o mieszkańcach nieba – dosł. „tych w niebie namiotujących [przebywających w namiotach]” (por. Ap 12,12) – sugeruje, że w wyrażeniu ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ zawarty jest potencjał eschatologiczny. Zamieszkanie z Bogiem w jednym namiocie jest obrazem bliskości zbawionych ze Stwórcą (Ap 21,3). Istnieje zatem możliwość, że przedmiotem bluźnierstwa Bestii jest nadzieja na wieczne życie z Bogiem i świętymi. Atak na transcendencję i eschatologiczną nadzieję ma na celu utrzymanie w mieszkańcach

⁴³ D.E. Aune, *Revelation 6-16*, s. 742.

⁴⁴ T. Siemieniec, *Teologiczna funkcja terminów kairos i chronos w Apokalipsie Janowej*, „*Verbum Vitae*” 35(2019), s. 325–326.

⁴⁵ Zob. M. Karczewski, *Znaczenie terminu hora (godzina) w Apokalipsie Janowej*, „*Verbum Vitae*” 35(2019), s. 301–302; tenże, „*Zaiste przyjdę niebawem*” (Ap 22,20). *Kilka refleksji nad eschatologią Apokalipsy św. Jana*, „*Studia Nauk Teologicznych PAN*” 16(2021), s. 221–223, 225–226.

⁴⁶ Por. D.E. Aune, *Revelation 6-16*, s. 742.

⁴⁷ D.E. Aune, *Revelation 6-16*, s. 744.

ziemi wiary w bezcelowość takich oczekiwań. Błuznierstwo jest zatem także formą manipulacji, która jest typowym działaniem struktur demonicznych (Ap 13,14; por. 12,9; 20,8)⁴⁸. Kolejny etap poczynań Bestii przedstawiony w Ap 13,7 stanowi niszczenie wyznawców Chrystusa (por. 13,10). Wydaje się, że sukces Bestii jest całkowity, a jej władza absolutna (Ap 13,8). Jest darzona powszechną czcią boską. Jednak autor Ap zachęca odbiorców przesłania objawienia do zachowania mądrości i cierpliwości (Ap 13,9-10). Wizja Bestii wychodzącej z otchłani dostarcza kolejnych informacji na temat fałszywego kultu oraz jego związku z wymiarem gospodarczym (por. Ap 13,10-18). Wydaje się zatem, że ukryte za symbolami Bestii struktury władzy są potężne i wszechstronne. Otwarte zachowania błuzniercze, pogarda dla Boga i Jego obietnic harmonizują z innymi elementami zwartego w nich przesłania teologicznego.

3.2. Błuznierstwa Bestii z wizji Wielkiego Babilonu (Ap 17,3)

Temat błuznierstwa wiąże się także z symboliczną figurą Bestii, na której zasiada Wielka Nierządnica w Ap 17. Sama Nierządnica kojarzona jest z imperialnym Rzymem, jego bałwochwalstwem, hedonizmem i okrucieństwem⁴⁹. W bogatym w szczególności opisie Wielkiego Babilonu Bestia jest jakby jej rumakiem. Jej charakterystyka jest następująca (Ap 17,3):

Καὶ ἀπῆνεγκέν με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι.
Καὶ εἶδον γυναῖκα καθήμενη ἐπὶ θηρίον κόκκινον,
γέμον [τα] ὀνόματα βλασφημίας, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ καὶ κέρατα δέκα;

„I zaniósł mnie na pustynię w duchu.
I zobaczyłem kobietę siedzącą na szkarłatnej bestii,
Pełnej imion błuznierczych, mającej głów siedem i rogów dziesięć”.

Jeden z siedmiu aniołów (por. Ap 17,1.3.7) wyjaśnia znaczenie jej pochodzenia, jej siedmiu głów, dziesięciu rogów i jej rolę w symbolicznej historii Nierządnicy (Ap 17,7-16)⁵⁰. Odniesienie do imion błuznierczych nie jest wyjaśniane, ponieważ jest oczywiste. Podobnie jak inne atrybuty symboliczne, wiąże ono Bestię z Ap 17,3-16 z Bestią z morza oraz ze Smokiem. Wyrażenie γέμον ὀνόματα βλασφημίας – „pełna imion błuznierczych” może być rozumiane dwojako. Może odnosić się do powierzchni Bestii lub jej zawartości⁵¹. Sformułowanie „imiona błuzniercze” występuje jedynie tutaj i w Ap 13,1. Wyraża ono wrogość wobec Boga i Jego ludu, podkreślając zuchwałość i dążenie do zajęcia Jego miejsca⁵². Imiona błuzniercze harmonizują się doskonale z postawami Nierządnicy, które również mają charakter błuznierczy⁵³.

⁴⁸ Por. M. Karczewski, *Któż jest podobny do Bestii... (Ap 13,4). Struktury władzy między historią a prorocstwem w Ap 13*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 41/1(2008), s. 17–18.

⁴⁹ M. Karczewski, *Krytyka imperialnego Rzymu w Apokalipsie św. Jana we współczesnych interpretacjach egzegetycznych*, „Horyzonty Polityki” 11/34(2020), s. 109–123.

⁵⁰ Kompletny komentarz do tego tekstu prezentuje S. Witkowski, „*Wielki Babilon*”, s. 45–268.

⁵¹ S. Witkowski, „*Wielki Babilon*”, s. 254.

⁵² S. Witkowski, „*Wielki Babilon*”, s. 258.

⁵³ S. Witkowski, „*Wielki Babilon*”, s. 258.

Wielokrotnie w historii interpretacji symbolicznego Wielkiego Babilonu poszukiwano kolejnych jego „wcieleń” zarówno na płaszczyźnie religijnej, jak i politycznej. Prowadziło to nierzadko do nadużyć, nadinterpretacji lub doraźnej manipulacji⁵⁴. Tym niemniej treści związane z wizją Wielkiego Babilonu nie dotyczą jedynie sytuacji starożytnego Rzymu, ale mają także wymiar ponadczasowy. Przypomina o tym Papieska Komisja Biblijna w dokumencie *Biblia a moralność. Chrześcijańskie korzenie moralności* (2009)⁵⁵. W pkt. 116-119 wskazuje się na pewne paradygmaty dotyczące życia chrześcijańskiego, wynikające z lektury Ap 13 i 17–18. Dotyczą one iluzji, które były typowe dla starożytnego Rzymu oraz innych podobnych systemów polityczno-religijnych i gospodarczych. Są to wiara w samowystarczalność i możliwość zbudowania rajy na ziemi, idealnego świata bez Boga (por. pkt. 119). Samoubóstwienie człowieka uniemożliwia mu uznanie Stwórcy i Pana dziejów.

Bluźniercze imiona, które charakteryzują Bestię z Ap 17,3, wpisują się w szeroki temat walki z Bogiem prowadzonej przez szatana i systemy, za którymi się ukrywa i na które wpływa.

PODSUMOWANIE

Teologiczno-biblijna analiza zastosowania terminów βλασφημέω; βλασφημία; βλασφημός prowadzi do następujących wniosków:

Ogólna koncepcja bluźnierstwa w Ap jest spójna z jego rozumieniem nowotestamentowym. W poszczególnych omawianych tekstach dostrzega się jednak pewne cechy typowe dla teologii Ap. Autorami bluźnierstwa mogą być ludzie. W Smyrnie bluźnierstwem jest zachowanie pewnej grupy judaistycznej, która prowokuje prześladowania chrześcijan. W ten sposób członkowie grupy określanej jako „synagoga szatana” przeciwstawiają się Bogu i Jego Synowi Jezusowi Chrystusowi. Prześladowując Kościół w Smyrnie, występują przeciw Temu, do którego ten Kościół należy. Autorami niekiedy radykalnych form bluźnierstwa są mieszkańcy ziemi, których dotykają plagi powodowane przez wylanie siedmiu czasz gniewu Bożego. Ludzie dotknięci plagami bluźnią otwarcie przeciwko Bogu Stwórcy i Jego Imieniu. Bluźnierstwo wyraża całkowite odrzucenie Boga i najwyższą obrazę Stwórcy. Plagi, które mają prowadzić do nawrócenia mieszkańców ziemi, nie przynoszą spodziewanego efektu. Ich postawa jest harda i pełna pychy. Nie podejmują żadnej refleksji i nie uznają autorytetu Boga. W przypadku bluźnierstwa związanego z Bestiami z morza i z Bestią z wizji Wielkiego Babilonu mamy do czynienia z figurami symbolicznymi, które odnoszą się do struktur politycznych, religijnych i gospodarczych. Bluźnierstwo staje się jedną z ich ważnych, wręcz emblematycznych cech. Imiona bluźniercze, ostentacyjna czynność bluźnienia przeciwko Bogu, Jego przybytkowi i Jego świętym podkreślają ich zdecydowanie wrogą postawę wobec Boga i Jego wyznawców. Bluźnierstwo jest w charakterze jedną z form propagandy w procesie budowania anty-Królestwa, cywilizacji o charakterze antyboskim, opartej na samoubóstwieniu i dążeniu do sa-

⁵⁴ Por. S. Witkowski, „Wielki Babilon”, s. 343–373.

⁵⁵ Pontificia Commissione Biblica, *Bibbia e morale radici bibliche dell'agire cristiano*, w: *La Santa Sede* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20080511_bibbia-e-morale_it.html (dostęp: 19.09.2023).

mowystarczalności, budowanej na przekonaniu o konieczności odrzucenia autorytetu Boga i wszystkiego, co do Niego prowadzi. Odrzucenie to prowadzi do krwawych prześladowań wyznawców Chrystusa. Błuznierstwo jest znakiem zuchwałej pychy i wyzwaniem rzuconym Bogu. W perspektywie problemów Kościoła w I w. teksty Ap dedykowane błuznierstwu mogły stanowić zaproszenie do podjęcia dwóch typów refleksji. Po pierwsze: należało zachować świeżość umysłu i nazywać po imieniu to, co rzeczywiście było skierowane przeciw Bogu. Nie wolno było lekceważyć postaw błuznierczych, by nie przejąć mentalności mieszkańców ziemi przekonanych o własnej wielkości i nie dać się manipulować siłom, które z Bogiem walczą⁵⁶. Po drugie: powszechność i agresywne oddziaływanie błuzniących i błuznierstwa nie powinny wyprowadzać członków kościołów w Azji z wewnętrznej równowagi. Chrześcijanin powinien mieć świadomość, że agresja wobec Boga nie jest mitem. Błuzniercze poniżanie Boga, Jezusa Chrystusa i Jego wyznawców jest dowodem toczącej się walki duchowej. Ostatecznie źródłem błuznierstwa jest Smok-szatan, który bezskutecznie próbuje dorównać Bogu. Błuznierstwa nie powinny budzić obaw wierzących, bo wobec wszechmocy Boga są oznaką bezsilności Jego przeciwników. Wytrwałość w wierze zakłada znoszenie błuznierstw kierowanych również przeciw wyznawcom Chrystusa. Warto podkreślić, że Ap kierowana jest właśnie do wewnątrz Kościoła. Także w dzisiejszych sytuacjach deprecjacji religii chrześcijańskiej i odrzucania istnienia Boga wierzący powinni odczytywać przesłanie Ap. Błuznierstwa będą zawsze. Autor Ap nie mówi, że świat będzie przyjazny chrześcijanom i będzie akceptował wartości, którymi się kierują. Powinni raczej przygotować się na próby i pamiętać, że ostateczne zwycięstwo należy do Baranka, Króla królów i Pana panów.

BLUŻNIERSTWO W APOKALIPSIE ŚW. JANA. STUDIUM TEOLOGICZNO-BIBLIJNE

STRESZCZENIE

Artykuł nosi tytuł *Błuznierstwo w Apokalipsie św. Jana. Studium teologiczno-biblijne*. Punktem odniesienia jest terminologia bezpośrednio związana z błuznierstwem (βλασφημέω; βλασφημία; βλασφημικός). Autor Objawienia mówi o błuznierstwie na dwa sposoby. Ludzie błuznią przeciwko Bogu lub Jego naśladowcom (Ap 2,8; 16,9.11.21). Błuznierstwa są związane z symbolami struktur państwowych, politycznych i ekonomicznych. Są to struktury o charakterze demonicznym (Ap 13,1.5-6; 17,3). Autor Księgi Objawienia ostrzega chrześcijan i zachęca ich do uważnego obserwowania rzeczywistości. Jednocześnie chrześcijanie muszą być przygotowani na słowną agresję w postaci błuznierstwa.

⁵⁶ Zob. M. Karczewski, *Wyjście z Babilonu w świetle Ap 18,4b-5*, w: *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi. Księga pamiątkowa dla ks. prof. J. Łacha*, red. W. Chrostowski, B. Strzałkowska, Wyd. Stowarzyszenie Biblistów Polskich: Warszawa 2012, s. 238–249.

**BLASPHEMY IN THE APOCALYPSE OF ST. JOHN.
A THEOLOGICAL AND BIBLICAL STUDY**

SUMMARY

The article is titled *Blasphemy in the Apocalypse of St. John. A theological and biblical study*. The point of reference is the terminology directly related to blasphemy (βλασφημέω; βλασφημία; βλασφημός). The author of Revelation speaks of blasphemy in two ways. People blaspheme against God or his followers (Rev 2,8; 16,9.11.21). Blasphemies are associated with symbols of state, political and economic structures. These are structures of a demonic nature (Rev 13,1.5-6; 17,3). The author of Revelation warns Christians and invites them to carefully observe reality. At the same time, Christians must be prepared for verbal aggression in the form of blasphemy.

**BLASPHEMIE IN DER APOKALYPSE DES HEILIGEN JOHANNES.
EINE THEOLOGISCHE UND BIBLISCHE STUDIE**

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel trägt den Titel *Blasphemie in der Johannesapokalypse. Eine theologische und biblische Studie*. Die Basis ist die Terminologie, die in direktem Zusammenhang mit der Blasphemie steht (βλασφημέω; βλασφημία; βλασφημός). Der Autor der Offenbarung spricht von Blasphemie auf zwei Weisen. Die Menschen lästern Gott oder seine Anhänger (Offb 2,8; 16,9.11.21). Ausserdem wird die Blasphemie auch mit symbolischen Strukturen von der Macht, Politik und Wirtschaft verbunden. Es handelt sich um die Strukturen, die als dämonische dargestellt werden (Offb 13,1.5-6; 17,3). Der Autor der Offenbarung warnt Christen und fordert sie auf, die Realität aufmerksam zu beobachten. Gleichzeitig müssen Christen auf verbale Aggressionen in der Form von Blasphemie vorbereitet sein.

BIBLIOGRAFIA:**Źródła:**

- Biblia Hebraica Stuttgartensia*, wyd. K. Ellinger – W. Rudolph, Stuttgart 1990⁴.
Novum Testamentum Graece, wyd. E. Nestle – K. Aland, Stuttgart 2011²⁸.
Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes, wyd. A. Rahlfs, Stuttgart 1979².
The Greek New Testament, wyd. K. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger, A. Wikgren, Stuttgart 2014⁵.

Dokumenty Kościoła:

- Pontificia Commissione Biblica, *Bibbia e morale radici bibliche dell'agire cristiano*, w: *La Santa Sede* [online], https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_20080511_bibbia-e-morale_it.html (dostęp: 19.09.2023); edycja polska: Papieska Komisja Biblijna, *Biblia a moralność. Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego*, Verbum: Kielce 2009.

Opracowania:

- Aune D.E., *Revelation 1-5*, Word Biblical Commentary 52a, Thomas Nelson Inc: Nashville 1997.
 Aune D.E., *Revelation 6-16*, Word Biblical Commentary 52b, Thomas Nelson Inc: Nashville 1998.
 Bauer W., *Wörterbuch zum Neuen Testament zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*, De Gruyter: Berlin–New York 1971⁵.
 Beyer H. W., *βλασφημέω, βλασφημία, βλασφημός*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. I, red. G. Kittel, Kohlhammer Verlag: Stuttgart 1932–1978, s. 620–624.
 Draguła A., *Bluźnierstwo. Między grzechem a przestępstwem*, Biblioteka Więzi, Warszawa 2013.
 Foerster G.W., *δράκων*, w: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. II, red. G. Kittel, Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1932–1978, s. 284–286
 Hofius O., *βλασφημία κτλ.*, w: *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, t. I, red. H. Balz, G. Schneider, Kohlhammer, Stuttgart–Berlin–Köln 1992, kol. 527–532.
 Karczewski M., *Harmagedon (Ap 16,6) w kontekście teologicznym Apokalipsy św. Jana*, „Studia Elbląskie” 14(2013), s. 213–225.
 Karczewski M., *Jezus Chrystus jako Król królów i Pan panów (Ap 17,14b; 19,16) na tle teologii Apokalipsy*, w: *Ewangelia o królestwie*, red. A. Paciorek, A. Czaja, A. Tronina, Wydawnictwo KUL: Lublin 2009, s. 265–281.
 Karczewski M., *Krytyka imperialnego Rzymu w Apokalipsie św. Jana we współczesnych interpretacjach egzegetycznych*, „Horyzonty Polityki” 11/34(2020), s. 109–123.
 Karczewski M., *Któż jest podobny do Bestii... (Ap 13,4)? Struktury władzy między historią a prorocstwem w Ap 13*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 41/1(2008), s. 10–20.
 Karczewski M., *Reinterpretacja Księgi Rodzaju w Apokalipsie św. Jana*, Biblioteka Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego 55, SQL: Olsztyn 2010.
 Karczewski M., *Symbol węża w Apokalipsie św. Jana*, „Studia Nauk Teologicznych PAN” 14(2019), s. 121–137.
 Karczewski M., *Teologiczna wizja szatana w Ap 12,3-17*, „Studia Warmińskie” XLII/XLII(2004/2005), s. 233–246.

- Karczewski M., *Wyjście z Babilonu w świetle Ap 18,4b-5*, w: *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi. Księga pamiątkowa dla ks. prof. J. Łacha*, red. W. Chrostowski, B. Strzałkowska, Wyd. Stowarzyszenie Biblistów Polskich: Warszawa 2012, s. 238–249.
- Karczewski M., *Wytrwałość chrześcijan w Liście do Kościoła w Efezie (Ap 2,1-6)*, w: *Przybliżyło się Królestwo Boże. Księga pamiątkowa dla Ks. Prof. R. Bartnickiego w 65. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, Vocatio: Warszawa 2008, s. 192–204.
- Karczewski M., „*Zaiste przyjdę niebawem*” (Ap 22,20). *Kilka refleksji nad eschatologią Apokalipsy św. Jana*, „*Studia Nauk Teologicznych PAN*” 16(2021), s. 215–232.
- Karczewski M., *Znaczenie terminu hora (godzina) w Apokalipsie Janowej*, „*Verbum Vitae*” 35(2019), s. 279–306.
- Kotecki, D., *Kościół w świetle Apokalipsy św. Jana*, Series Biblica Paulina 6, Edycja Świętego Pawła: Częstochowa 2008.
- Kotecki, D., *Zrozumieć Apokalipsę? Szkice egzegetyczno-teologiczne*, Dabar 1, Bonus Liber: Rzeszów 2021.
- Miggelbrink R., *Gniew Boży. Znaczenie pewnej gorszącej tradycji biblijnej*, tłum. A. Wałęcki, *Myśl Teologiczna* 49, WAM: Kraków 2005.
- Podeszwa P., *Il simbolismo della cifra dieci nell'Apocalisse di San Giovanni*, “*Biblica et Patristica Thorunesia*” 5(2012), s. 85–101.
- Ravasi, G. *Apokalipsa*, przekł. K. Stopa, Jedność: Kielce 2002.
- Strack H., Billerbeck P., *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Die Briefe des Neuen Testaments und die Offenbarung des Johannes*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung: München 1969⁵.
- Schmoltdt H., *Masse und Gewichte*, w: *Das grosse Bibellexicon. Altes und Neues Testament*, red. K. Koch, E. Otto, J. Roloff, H. Schmoltdt, Tosa Verlag: Wien 2004, s. 328–329.
- Siemieniec T., *Teologiczna funkcja terminów kairos i chronos w Apokalipsie Janowej*, „*Verbum Vitae*” 35(2019), s. 307–342.
- Witkowski S., „*Wielki Babilon*” w *Janowej Apokalipsie jako kryptonim imperialnego Rzymu oraz wrogiego Bogu świata*, La Salette: Kraków 2012.
- Wojciechowski M., *Apokalipsa świętego Jana*, Nowy Komentarz Biblijny. Nowy Testament XX, Edycja Świętego Pawła: Częstochowa 2012.
- Wróbel M., *Antyjudaizm a Ewangelia według św. Jana. Nowe spojrzenie na relację czwartej Ewangelii do judaizmu*, Wydawnictwo KUL: Lublin 2005.
- Wróbel M., *Jezus i Jego wyznawcy w Talmudzie. Analiza tekstologiczna, historyczna i socjologiczna*, Wydawnictwo KUL: Lublin 2013.